

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

שמות

(חלק בא שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלוקטי שיחות
שבוע פרשת וארא, כו טבת — ג' שבט, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

שמות

מצד אחד, רש"י (א) מזכיר הן כהונה והן מלכות, כבספרי, ולא כבגמרא – ששם הן דעות השנויות במחלוקת, (ב) ומביא את הפסוק „את בית ה' ואת בית המלך” המופיע בספרי, אבל אינו לפנינו בגמרא, (ג) וכותב „כהונה (ולויה) מיוכבד ומלכות ממרים” כבספרי, ודלא כבגמרא, ששם לא נמצא הפירוט ממי יצאו הכהונה והלויה, ונזכר רק הפירוט מי היו הכהונה, הלויה והמלכות – „בתי כהונה ולויה – אהרן ומשה, ומאן דאמר בתי מלכות – דוד נמי ממרים קאתי”.

ואעפ"כ כותב רש"י בסיום פירושו „כדאיתא במסכת סוטה”, ולא „כדאיתא בספרי”!

ב. בפשטות ניתן להסביר את הענין הראשון – על-פי ביאור המפרשים¹⁰ במחלוקת רב ושמואל בגמרא,

ומלכות ממרים כדאיתא במס' סוטה. וליתא הראי' מהכתוב. ועד"ז הוא בכמה כת"י שתח"י.

(9) ולאידך כתב גם בתי (כהונה ו) לוי'. (כהונה) ולוי' מיוכבד, כבגמ' – ולא כבספרי שנאמר רק כהונה*. ובפשטות – זה שבספרי לא כתב גם לוי', כי אי"ז זכות וענין מיוחד של יוכבד, כ"א דכל שבט לוי (כמו שהקשה בחדא"ג לסוטה שם, ויפ"ת (השלם) לשמו"ר שם. וראה מה שתירצו). ובנוגע לפרש"י – ראה לקמן הערה 16. (10) ראה חדא"ג סוטה שם. הרי"ף לעי" שם. וראה יפ"ת (השלם) לשמו"ר שם.

(* ועד"ז הוא בתיב"ע עה"פ כאן: בית מלכותא ובית כהונתא רבתא. אבל בתי": ביתא דלויא וביתא דכהונתא רבתא.

א. על הפסוקי „ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים”, איתא במסכת סוטה²: „רב ושמואל³ חד אמר בתי כהונה ולויה, וחד אמר בתי מלכות. מאן דאמר בתי כהונה ולויה – אהרן ומשה, ומאן דאמר בתי מלכות – דוד נמי ממרים קאתי”.

ובספרי⁴ אמרו: „בתים אלו איני יודע מה הם. כשהוא אומר⁵ מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' – זו כהונה; ואת בית המלך – זו המלכות. זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות”.

ולפי זה דרוש ביאור בפירוש רש"י בפרשתנו⁶, שפירש את הנאמר „ויעש להם בתים” – „בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים, ויבן את בית ה' ואת בית המלך; כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה⁸”:

- (1) פרשתנו א, כא.
- (2) יא, ב. ועד"ז בשמו"ר פ"א, יז.
- (3) בשמו"ר שם: רב ולוי. וכ"ה לגירסא אחת בסוטה שם – ראה ע"י שם.
- (4) בהעלותך יו"ד, כט.
- (5) מ"א ט, יו"ד.
- (6) עה"פ.
- (7) בהוצאת ברלינער: כמו שכתוב ויבן (ובכת"י ערפורט: כגון ויבן). ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) „שנא”.
- (8) כ"ה ברוב הדפוסים ובכת"י. בדפוס שני הלשון: ויעש להם בתים בתי כהונה ולוי' מיוכבד

הפסוק המופיע בספרי, וכן נקט כבספרי ש"כהונה . . מיוכבד", ולא כלשון הגמרא, בתי כהונה ולויה אהרן ומשה¹⁶.

בפרש"י, כדאי' במס' סוטה". וכ"מ בחידושי ופירושי מהרי"ק.

16) ולכאורה י"ל כי לרש"י לא פסיקא לי מילתא למי כהונה בכהונה ולויה (וכן בתי כהונה ולויה) – אם כהונה – לאהרן, ולויה – למשה. או שבשניהם הכוונה למשה, ותלוי בב' הדיעות שהביא רש"י (פרשתנו ד, יד) אם החרון אף עשה רושם.

או י"ל דלרש"י קאי רק על משה, שהרי אהרן נולד לפני ש"ותחיינה את הילדים", והכתוב כאן מדגיש "ותחיינה גו' וייטב גו' ויעש" שהעשי' – שכר של ותחיינה (ולהעיר שעשי' פירושה גם הוי' חדשה – ע"ד לך יב, ה ובפרש"י), והכוונה בכהונה ולויה היא מה שבתחלה ה' משה כהן ואח"כ פסקה ממנו כהונה ונעשה לוי (כפסוקות הלשון בפרש"י שמות שם. וראה פרש"י תצוה כט, כד. אמור כא, כב), או שפסקה רק מזרעו של משה, וכהכתוב (דה"א כג, יד) שהביא רש"י שם "בניו יקראו על שבט הלוי" (כהדיעה בזבחים קב, א).^{*} ואעפ"כ קוראו בתי כהונה ולויה, כי בזכות זה של יוכבד ה' אצל משה הענין דכהונה, אלא שגרם החרון אף כו' ונעשה (או זרעו) בית לוי. אבל בכ"ז זכות הוא לגבי ישראל,

ועפ"ז אולי י"ל דגם בספרי – זכתה יוכבד לכהונה הכוונה למשה, שהרי "ותחיינה" ה' אחר לידת אהרן, ולכן לא כתב בתי כהונה, כי לא ה' בית כ"א אחד!

אבל – כ"ז היפך פשוטו של דברים לומר שזכתה יוכבד לכהן אחד וכל הכהנים היו בלאה"כ!

ואף שאהרן נולד קודם לותחיינה – כהונתו זכה בה לאח"ז.

ויתרה מזה מצינו בפנחס (להדיעה שנתכהן לאחר שהרג לזמרי – זבחים קא, א. הובא בפרש"י פנחס כה, יג). ובכיוון הפכי – הפסד – בפרש"י ויחי מט, ג.

שמחלוקת זו תלויה בפלוגתת רב ושמואל לעיל שם בגמרא¹¹, בשאלה מי היו המילדות: "חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה. מאן דאמר אשה ובתה – יוכבד ומרים; ומאן דאמר כלה וחמותה – יוכבד ואלישבע". היינו שלפי הדעה "כלה וחמותה" – יצאו "בתי כהונה" מאלישבע, אשתו של אהרן, ו"בתי לויה" מיוכבד; ואילו לפי הדעה "אשה ובתה" – הכוונה ב"בתים" היא גם ל"בתי מלכות", ולדרך זו – "בתי כהונה ולויה" יצאו מיוכבד ו"בתי מלכות" ממרים¹².

ואם כן, מאחר שרש"י נוקט (כפי שפירש כבר לעיל) שהמילדות (שפרה ופועה) היו יוכבד ומרים¹³, נמצא ש"בתים" היינו הן "בתי כהונה ולויה" והן "בתי מלכות".

אמנם, הקושי שבשאר הדיוקים דלעיל עדיין בעינו¹⁴, ובעיקר – מה שרש"י דייק וכתב, "כדאיתא במסכת סוטה"¹⁵, אע"פ שהוסיף ראייה מן

11) ובשמו"ר שם, יג. ושם: רב אמר כו' רבי שמואל בר נתנמ כו'.

12) ביפ"ת (שם) פ"י כן בכוונת המדרש, אבל לא בגמ'. וכתב: אבל בסוטה גרסי' ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי, משמע דאוקי בתי מלכות במרים ויוכבד וקאמר דלאו דוקא מיוכבד דיצא מלך דהיינו משה כדכתיב ויהי בישורון מלך אלא דוד נמי דהוי מלך ממרים קאתי.

13) פרשתנו א, טו. ועד"ז הוא בספרי בהעלותך שם בלי שום חולק.

14) ולהעיר, שלהגירסא בע"י סוטה שם שמתחיל: חד אמר בתי מלכות (ורק אח"כ) וחד אמר בתי כהונה ולויה – דוחק לפרש פי' הנ"ל במ"ד זה.

15) להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) ליתא

(* ראה בכ"ז לקו"ש ח"לב ע' 28 ואילך).

פסוקים אלו, שבהם „בית“ אינו מתפרש כפשוטו אלא כלפי משפחות כהונה ומשפחות מלכות?

ג) ברש"י לפנינו הלשון היא „ויבן את בית ה' ואת בית המלך“, אבל לשון הכתוב אינה כן, אלא (כנ"ל) „אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' ואת בית המלך“.

ד. והביאור בזה:

הראיה שרש"י מביא מהפסוק „את בית ה' ואת בית המלך“ לא נועדה להוכיח שהמילה „בית“ משמשת כלפי בתי כהונה ולויה במובן של משפחת כהונה ולויה כו' (כמו בפסוקים „בית אהרן . . . בית הלוי ברכו את ה' גו'“), שכן בדבר זה אין שום חידוש, שהרי רש"י פירש כבר לנ"ל²⁵ ש„בית“ משמעו גם „עבדיו ובני ביתו“ (ולא רק „בית ממש“), וכמו שמצינו²⁶ כמה פעמים בתורה;

אלא הראיה שמביא רש"י כאן היא על כך שכאשר נאמרת הלשון „בתים“ סתם, בלי לפרש בבירור באיזה „בית“ מדובר כאן²⁷, אפשר לפרש שהיא מכוונת כלפי (בתי) כהונה, לויה ומלכות, וכהמשך דברי רש"י „שקרויין בתים“ (בכתוב), וכפי שמביא לכך ראייה: „הבתים את בית ה' ואת בית המלך“,

— ויש לומר שכן צריכה להיות

ג. עוד צריך להבין בגוף הראיה שהביא רש"י מן הפסוק „את בית ה' ואת בית המלך“¹⁷:

א) רש"י מפרש ש„(ויעש להם) בתים“ אינם „בתים“ כפשוטו, בנין, אלא „בתי כהונה וכו'“ — בית (במובן של) משפחת כהונה, לויה ומלכות. ואם כן, הכתוב שהביא רש"י אינו אלא ראייה לסתור, שהרי „בית ה' . . . בית המלך“ הם בתים כפשוטם¹⁸.

ב) יתירה מזו: מצינו פסוקים אחרים שבהם הלשון „בית“ מכוונת לענין „בית“ כהונה ולויה, כגון „בית אהרן ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה'“¹⁹ — ששם ברור שאין הכוונה לבית גשמי, אלא ל„בית“ במובן של משפחה מסוימת, משפחת הכהונה ומשפחת הלויה²⁰.

ועל־דרך־זה מצינו לגבי בתי מלכות — „יעשה ה' לאדני בית נאמן“²¹ („בית המלך האזינו“²²), „שמעו נא בית דוד“²³, „ובית דוד כאלקים“²⁴ — שבכל מקומות אלו המשמעות „בית“ אינה בית גשמי כי אם בית משפחת המלך.

ואם כן, למה לא הביא רש"י

(17) וראה לעיל הערה 8, שבדפוס שני וכמה כת"ר רש"י ליתא הראי' מהכתוב.

(18) כמו שהקשה ביפ"ת לשמו"ר שם.

(19) תהלים קלה, יט"ב.

(20) וכמו שהביא ברבינו בחיי כאן (ועל דרך המדרש) יפ"ת שם. פי' מהרז"ו שם, יג. ועוד.

(21) ש"א כה, כח. ובתרגום ורש"י שם.

(22) הושע ה, א. פסוק זה (וכן הכתובים שלאח"י) הובא ביפ"ת שם, כי (חלק מ)הנבואה היא לבנימין וליהודה ג"כ (מלכי בית דוד) ולא רק לאפרים.

(23) ישעי' ז, יג.

(24) זכרי' יב, ת.

25) ויגש מה, ב.

26) ריש פרשתנו. וכן לפני"ז לך יב, יז ובפרש"י.

27) להעיר מהתחלת הלשון בספרי שם: בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר כו'.

הגירסא ברש"י²⁸: „הבתים” ולא „ויבן”; והתיבה „ויבן” המופיעה בדפוסי רש"י היא טעות המצטיק²⁹ –

ה. אלא שצריך להבין – מה ההכרח בפשוטו של מקרא לפרש שהכוונה היא לשלשת סוגי בתים אלו דוקא, בתי כהונה, לוייה ומלכות; והרי אפשר לפרש שהכוונה היא לבתים בכללות, כפירוש תיבת „בתים” בכל מקום³¹ (וכפירוש כמה ממפרשי התורה כאן):

(א) הקב"ה הקים בעבורן בתים כדי לספק להן הגנה והצלה מפני פרעה³².

פירוש: את הלשון „(את שני ה)בתים” סתם (שהוסיף שם הכתוב³⁰) מפרש הכתוב לאלתר – דהיינו „בית ה' ואת בית המלך”. וממילא מובן שתיבת „בתים” סתם המופיעה במקרא פירושה (גם) בתי כהונה, לוייה ומלכות,

[ולכן אין שום סתירה מכך ש„בתים” האמורים שם (בית ה', בית המלך) היינו בתים כפשוטם, שכן רש"י כאן לא בא אלא לומר ש„בתים” סתם משמעם – בתי כהונה, לוייה ומלכות;

(28) ועפ"ז בטלה הקושיא – „ויבן” שבפרש"י הרי אינו בקרא, כנ"ל.

(29) שבא מזה שה' כתוב לאחרי „שקרויין בתים”, „הבתים את בית ה' ואת בית המלך”, ותיבת „הבתים” הייתה כתובה (כרגיל בכת"י בכמה תיבות) בקיצור „הב"י”, והוקשה להמעתיק לפענחו „הבתים” – שאז ל' רש"י „בתים הבתים” – כ"א (כרגיל בכת"י שכו"כ אותיות דומות ביותר זל"ז) ו' (במקום – ה') ב' ו' (במקום קו – המורה על קיצור התיבה).

בהוצאת ברלינר מעיר (ע"ד עצמו) שצ"ל „אשר בנה” במקום „ויבן” וכמו שהוא בכתוב ושמעותק בספרי שם. אבל – איך יבוא טעות כזו. ועוד – עפ"ז צ"ל שחסרה בפרש"י תיבת „גו"י” אחרי „בנה” (ובספרי מובא כל הפסוק) או שקיצר רש"י לשון הכתוב. ועוד (ואולי – העיקר): בכתוב שמובא לרא"י מפורש הלשון שעליו מביאים הרא"י „בתים”, ומפורש פירושו (שהוא פרש"י כאן – הזקוק לרא"י זו) בית ה', בית המלך – ודוקא תיבה זו (הבתים) לא יביא רש"י! ונוסף על השמטה זו – יעתיק מתחלת הכתוב „אשר בנה” – שאינן מוסיפות כאן כלום, ואדרכא – כאן כתוב „ויעש” (ופירושו – הקמת משפחה) ולא „בנה” – (בנין גשמי)!

(30) דלכאורה מיותר.

(31) אבל אין להקשות למה לא פ"י כהפירוש בתים כפשוטו, אלא ש„ויעש” קאי על פרעה שעשה להם בתים אצל עבדיו כדי שיראו אם הולכות אצל העבריות (בעה"ת עה"פ. וראה רשב"ם ועוד), או שתיקן בתים למצריים להיות שכנים לישראל כו"י* (מדרש לקח טוב. פענח רזא. ריב"א. וכיו"ב – ראה פ"י ה' בחזקוני. פ"י טור הארוך. אברבנאל בפ"י הג' ועוד), כי בפשטות קאי „ויעש” על הנאמר לפנ"ז בקרא „אלקים”, ולא על פרעה. וכדמוכח גם מזה שבהכתוב לאח"ז מוסיף ומפרט „ויצו פרעה” ולפי' ה' גם תיבת „להם” לא קאי על המילדות כ"א על המצרים (או על בתי ישראל) – ראה בכ"ז רבינו בחיי כאן. באר מים חיים לפרש"י.

(32) ראה פ"י הקצר לראב"ע כאן: ויאמר הגאון כי עשה להם בתים שהסתירם שם ולא נמצאו. וראה מדרש הגדול כאן. ספר השרשים לרד"ק שורש בית „הסתירם מפרעה שלא הרע להם כדרך שנאמר בירמי ובברוך ויתירם ה"י (ירמי' לו, כו).

(* להעיר שבא' מכת"י רש"י (שחתח") בא בסיום דברי רש"י: ד"א בתים, פרעה עשה להם בתים של מצרים סביב לבתי ישראל כדי שישמעו המצרי כתבת ישראלית מולדת וכתוב אחריו ויצו פרעה לכל עמו זהו שמפורש לשם ופסחתי עליכם מדלג ה"י מביתו של ישראל לביתו של מצרי שהיו שרויים זה בתוך זה. ולהעיר מפרש"י בא (יב, ו): ופסחתי מדלג ה"י מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה.

ובהמשך לפסוק הקודם ולפירושו שם משפחות³³, והדבר ניתן כשכר למיילדות על פעולתן, ותחינה את הילדים". כלומר, כשכר על סיוען בלידת ילדי ישראל ובהעמדת משפחות בישראל – גמלו עמהן מלמעלה, מידה כנגד מידה, בבנים ובהעמדת משפחותיהן הפרטיות³⁴.

ולכאורה שני פירושים אלו מתאימים יותר על-פי פשוטו של מקרא, שכן:

שכן אילו כוונת הכתוב היתה רק שהקב"ה עשה בעבורן בנינים להגנתן והצלתן – כי אז (א) היה הכתוב נוקט בלשון "ויבן להם בתים"³⁷ וכיוצא בזה, (ב) ענין "וייטב" – שפירושו טובה ותוספת ענין, ולא רק שלילה, שדבר-מה לא יזיק להן – אינו הולם זאת.

(א) לפי זה התיבה "בתים" מתפרשת כפשוטה (אם בתים גשמיים³⁵, ואם משפחות – כפי שמצינו כמה פעמים בתורה), ולא שזהו רמז על "בתי כהונה ולויה ומלכות" דוקא, ואזי יש צורך ללמוד זאת מהנאמר בספר מלכים.

ועל-דרך-זה – אילו היה הפירוש כאן שילדו בנים והעמידו משפחות, מה החידוש וה"טובה" שנעשו כאן בעבורן?³⁸ הרי דבר זה נתקיים גם בכל

(ב) לכאורה כך מסתבר יותר במשמעות "ויעש להם בתים" האמור בלשון עבר, היינו שבאותה שעה כבר עשה להם בתים³⁶. משא"כ לפי פירוש רש"י, הרי ענין הבתים של כהונה ולויה החל לאחר זמן; ומלכות דוד היתה כמה דורות לאחר מכן.

ו. והביאור בזה:

פירושים אלו שולל רש"י בכך שמביא את פירושו זה בסמיכות

37 אבל לפי פי' הרד"ק ומדרש הגדול הנ"ל הערה (32) משמע שאין הכוונה לבתים כפשוטו, כ"א לענין ההגנה וההצלה. וראה פי' הרד"ק בירמי' שם. וראה פענח רזא כאן. ולפי' אין מקום ל"ויבן". אבל בפי' הראב"ע שם מהגאון משמע קצת שהכוונה לבתים כפשוטו.

38 בטור הארוך שפרו רבו מאוד, עד שהיו אומרים אלו בני שפרה ופועה. אבל בפשט"ם לא מצינו שילוכבד ומרים היו כ"כ הרבה בנים.

מהכתוב שהביא הראב"ע שם משמע קצת שכוונתו לא רק לבנים שלהם אלא שיצאו מהם משפחות גדולות וחשובות (וכן פי' בבאר יצחק בראב"ע)*.

אבל בחזקוני (וכן בטור הארוך) שהביא כתוב

33 ראה ראב"ע פרשתנו פסוק כ. פי' הקצר שם. רד"ק שם. חזקוני בפי' הא'. טור הארוך בפי' הא'. אברבנאל בפי' הא' (אלא שלפי פירושו לא קאי על המיילדות העבריות).

34 ראב"ע בפי' הקצר שם. וראה רלב"ג כאן – הובא בשוה"ג להערה 38.

35 ראה לקמן הערה 37.

36 והיינו באותו הזמן לפני יציאתם ממצרים, אבל אין הכוונה לפני לידת משה שהרי "לא היו למרים אלא ה' שנים" (שמו"ר פ"א, יג בתחלתו. וראה מפרשים שם).

(* וע"ד שפי' הרלב"ג: שיצאו מהם מלכים ומנהיגים כטעם כי בית יעשה לך ה' זה ה' הגמול הראוי להם על מה שהיו עושות מעניין החיותם את הילדים כו'.

זה בהמשך לדברי המשנה⁴¹ וסוגיית הגמרא בענין „במידה שאדם מודד בה מודדין לו“, ועניני „מידה כנגד מידה“ שנמנו במשנה ובגמרא הנם (כוללים) עניני שכר (ועושה) כנגד (-) „מדה“ (שה ל) כל פרט ממעשה האדם.

ובכך מובן היתרון שבפירוש „בתי כהונה ולויה ומלכות“ - כי הדבר מדגיש ומבאר לא רק את גודל השכר, אלא (בעיקר) את היותו מידה כנגד מידה, בכל הפרטים, כנגד פרטי המעשה שעשו:

פעולת המיילדות בהנהגתן „ותחיינה את הילדים“ היתה לא רק שעי"ז סייעו להעמדת משפחות בישראל, אלא - שמכח זה הועמד (רוב, או) כל דור יוצאי מצרים, שממנו יצא כל עם ישראל עד סוף כל הדורות;

ומשום כך היה השכר באופן של מידה כנגד מידה, ובפרטיות: אין זאת שניתנו להן בנים ומשפחות⁴² או שניתנו להן בנים כהנים, לויים ומלכים, אלא - שמהן נבנו „בתי כהונה ולויה ומלכות“, בתים מיוחדים - „יתר שאת ויתר עז“ - שבישראל, עד סוף⁴³ כל הדורות⁴⁴.

(41) ח, ב ואילך. ושם ט, ב במשנה, וכן לענין

הטובה מרים המתינה כו”.

(42) כבראב”ע הנ”ל בפי’ הקצר.

(43) ועפ”ז מובנת השייכות ל„בתים“ - ראה

גו”א כאן בפרש”י.

(44) וי”ל שלכן משנה רש”י וכותב „כהונה ולוי מיוכבד ומלכות ממרים“, ולא כבגמ’ „כהונה ולוי אהרן ונחש ומ”ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי“. כי עיקר התוכן והדגשה בהשכר הוא לא לזה שהי’ להם בנים במעלות מיוחדות כו’, כ”א שמהם יצא ענין הכהונה כו’ - „בתי כהונה ולוי ומלכות“.

בני ישראל, ואף בטרם „ותחיינה את הילדים“ - נאמר³⁹ „ובני ישראל פרו גו’ במאד מאד“!

ולפיכך פירש רש”י שמשמעות „בתים“ כאן היא טובה מיוחדת - „בתי כהונה ולויה ומלכות“. כלומר, אין זאת העמדת משפחות סתם, ככל בני ישראל, אלא שיצאו מהן בתים שהם „יתר שאת ויתר עז“ - בתי כהונה ולויה ומלכות⁴⁰.

ז. וכדי להדגיש את העילוי והיתרון שבפירוש זה מציין רש”י „כדאיתא במסכת סוטה“ (ובכך אין כוונתו רק להצביע על מקור דבריו, אלא ליישב ולבאר) -

דלכאורה: בשלמא לפי הפירושים הנ”ל של שאר המפרשים, השכר „ויעש להם בתים“ הוא בגוף הענין: לפי הפירוש הראשון - כדי להגן עליהן מפני פרעה, (ופשיטא ש)כן הוא לפי הפירוש השני - ש„בתים“ היינו בניהן ומשפחותיהן, מידה כנגד מידה, כנ”ל;

אבל לפי פירוש רש”י, שהשכר הוא „(בתי) כהונה ולויה ומלכות“, נמצא שניתן כאן שכר „צדדי“ שאינו מעין הענין שעשו המיילדות, „ותחיינה את הילדים“.

ח. ולכן הוסיף רש”י „כדאיתא במסכת סוטה“, ששם בא פירוש וענין

6

הנ”ל ועוד כתובים, והקומות את בניך אחריו גו’ והכינותי את ממלכתו“, מפרש בתחלת פירושו: בתים אלו בניו שבניו של אדם נקראו בית. ומסיים: אף כאן נתן להם בנים והולך ומפרש כיצד.

(39) שמות א, ז.

(40) ראה פרש”י ויחי מט, ג.

מלא חכמה דכתיב⁴⁷ ואמלא אותו רוח אלקים ועשה ארון⁴⁸ לתורה כו"⁴⁹,

וגם בפשוטו של מקרא, דבר זה מתאים ושייך יותר, לכאורה, להנהגתן „ויהי כי יראו המילדות את האלקים“, שכן ענין התורה הוא „ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו“⁵⁰.

[והרי זה שכר הכי נעלה – שעליד בנה, משה, נתן הקב"ה תורה לישראל].

ולפי זה אין צורך להרחיק ולפרש שהלשון „וייטב אלקים למילדות“ קאי על האמור בסיום הפסוק שלאחרי זה⁵¹, כפי שנקט רש"י, אלא – השכר כאן בא על הנאמר בהתחלת פסוק זה⁵², „כי יראו המילדות את האלקים“⁵³.

ושאלה זו מתיישבת (בסיום לשון רש"י: כדאיתא) במסכת סוטה, כדלהלן.

י"ד. משפטים כד, יד. ויקהל (שם) חור בנה של מרים ה'.

(47) תשא לא, ג.

(48) ראה פרש"י ויקהל לו, א.

(49) ולהעיר ממשפטים שם השייכות דחור (בנה של מרים) לתורה.

(50) ואתחנן ו, כד.

(51) כמו שהקשו ברבותינו בעה"ת כאן פסוק

ב.

(52) אבל במדרש שם לא קאי בכתוב זה אלא בכתוב שלפניו וייטב אלקים ולמד מהל' וייטב (שתורה ומשה נק' טוב). וראה יפ"ת (השלם) שם. (53) ואף שבתושב"כ (בפשש"מ)* לא מצינו שתורה נק' בית – הו"ל לרש"י לתרץ מדוע אי"ז נזכר (בכ"טוי אחר) בפרשתנו כהשכר.

(* משא"כ ברז"ל – ראה פסחים (9, א) אני

חומה זו תורה. וראה לקו"ת ואתחנן י, א. יהל אור לתהלים ע' 494. המשך מים רבים תרלו"ו פרק ר ואיך. ועוד.

משא"כ בספרי, אף שגם שם אמרו „זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות כו“, הרי ענין זה מופיע בספרי (א) כראיה לכך ש, כל המקרב עצמו מן השמים מקרבין אותו, דהיינו – לא בגדר מידה כנגד מידה, מתוך דיוק בפרטי המידה, אלא ביחס לתנועה הכללית של האדם בקירוב עצמו לה' [דבר שישנו בכל הפעולות הטובות (וכמובא בספרי שם ממה שמצינו בכמה מקומות) (על שם שקירבה את עצמה כך קירבה המקום)]] (ב) לא כענין של „בית ישראל“ – כל עם ישראל.

ומטעם זה לא נאמרה שם הלשון „בתי כהונה ומלכות“, שכן המדובר שם אינו בתים בישראל שבאו בשכר זה שעלידן הועמד כל בית ישראל.

ט. ויש לומר, שבלשון „כדאיתא במסכת סוטה“ מתיישבת שאלה נוספת בפירוש רש"י:

התחלת הפסוק היא „ויהי כי יראו המיילדות את האלקים“, ואם כן יש לפרש שהשכר „ויעש להם בתים“ בא על כי „יראו את האלקים“,

אולם לפועל מוצאים אנו במדרש⁴⁵ שהשכר על כך היה שונה לגמרי: „וייטב אלקים כו' הדא הוא דכתיב כו' מהו שכר היראה תורה, לפי שיראה יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנה משה שכתוב בו כי טוב הוא, ונתנה התורה עלידו שנקראת לקח טוב, ונקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי, ומרים יצא ממנה בצלאל“⁴⁶ שהיה

7

(45) שמו"ר פ"א, טז. וש"נ.

(46) כמפורש בכתוב (תשא לא, ב. ויקהל לה, ל) בצלאל בן אורי בן חורי, ובפרש"י (בשלח יז,

(כל-כך) במה שיוכבד ילדה בן שעל-
ידו ניתנה תורה (ועל-דרך-זה מעלת
בצלאל), שכן דבר זה אינו „בית“,
כלומר, אין זה דבר שנמשך לזרעו וזרע
זרעו, אלא „ומסרה ליהושע“,

כי אם דוקא ענין „בתי כהונה לוייה
ומלכות“.

יא. בדברים האמורים ניתן להיווכח
כיצד כל עניני התורה הם בתכלית
הדיוק: אע"פ שהענין הנ"ל, השאלה
מהו השכר שבו זכו יוכבד ומרים, הוא
ענין של אגדה ודרוש, עדיין ניכר
החילוק שבזה בין המקורות השונים
הנ"ל – כפי שהדבר מופיע בפירוש
רש"י (ובגמרא), כפי שהוא במדרש
וכפי שהוא בספרי – אשר חילוק זה
הוא בהתאם לכללים ולגדרים של
החלק בתורה שבו נאמר הענין.

במדרש, שהוא דרש ואגדה
שבתורה, אשר עליהם נאמר ש„מושכין
לבו של אדם כאגדה“⁵⁷, מדות שבלב,
ומביאות לידי יראת שמים⁵⁸ – עיקר
המעלה וההדגשה הוא זה ש„יראו
המילדות את האלקים“, ועל כן מודגש
שם השכר „מהו שכר היראה תורה כו“.

לעומת זאת, בספרי, שהוא בעיקר
הלכות הקשורות למעשה, אף השכר
הוא ענין של מעשה – כהונה ומלכות
כנגד מעשיהן. אבל ההדגשה במעשה
אינה הענין הפרטי של העשייה
המסוימת, אלא הצד השווה עם מעשים
אחרים, שהאדם מקרב עצמו לה'
ושומע בקולו.

י. במשנה ובסוגיא שבמסכת סוטה
שם מבואר הענין של „מידה כנגד
מידה“ – לא „כנגד“ הרגש והכוונה
של האדם, אלא „כנגד“ מעשהו
בפועל⁵⁴. וענין זה מודגש בפשוטו של
מקרא, וכפי שרש"י הזכיר כבר
בפירושו על התורה לעיל⁵⁵ את ענין
„מידה כנגד מידה“ באשר למעשה
בפועל (– „הם חטאו ברבה רעת האדם
ולקו בתהום רבה“).

ולכן, על-פי פשוטו של מקרא מובן
שההטבה והשכר כאן אינם (כל-כך) על
כוונתן ומחשבתן, „יראו את
האלקים“⁵⁶, אלא (בעיקר) על מעשיהן
בפועל, שבהיותן מיילדות (שפרה –
שמשפרת את הולד, פועה – שפועה
ומדברת והוגה לולד) ובהנהגתן
„ותחיינה את הילדים“ – סייעו
להעמיד בתים בישראל, ועל „כל בית
ישראל“, ועל כך בא השכר – לא

54 ראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין ג, א ד"ה
(מנין)

55 נח ז, יא. וראה פרש"י יתרו ית, יא. נשא
ה, כד. שלח יד, לו.

56 ואולי י"ל דגם לפרש"י יש שייכות דבתי
כהונה ולוי' ומלכות גם (הפרט ב) התחלת הכתוב
„ויהי כי יראו המילדות את האלקים“, ע"פ לשון
הכתוב שהביא רש"י ממלכים „את בית ה'“, כי
היחוד וההבדלה (דבתי) כהונה ולוי' הוא מה
ש„הבדיל ה' את שבט לוי לשאת את ארון
ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו גו"ו (עקב י, ח).
העבודה ושירות בבית ה'. והרי בית אלקים הוא
ענין הפועל יראה מה, וכמ"ש לפניו (ויצא כת,
יז). ועד"ז י"ל לגבי ענין המלוכה שמעורר ליר"ש.
ולהעיר מהושע ג, ו בפרש"י שם. וראה סהמ"צ
להצ"צ מצות מינוי מלך.

57 שבת פז, א. ועד"ז חגיגה יד, א. יומא עה,

א.

58 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב, וש"נ.

* וראה במדבר א, נ ואילך ובפרש"י ג, ו ואילך.
בהעלותך ז, ו ואילך. קרח יח, א ואילך. וראה לשון
הרמב"ם רפ"ג ורפ"ד דהלי' כלי המקדש.

בנים ובני בנים יהודיים, תלמידים⁶¹ ותלמידי תלמידים; כלומר, סיוע לבני ישראל לבנות בתים יהודיים, על-ידי ההשפעה על כל אחד מילדי ישראל, ועל כולם יחד, שגם הם יטלו חלק (בהנהגת ה)כהונה לוויה ומלכות.

9 וענינם ברוחניות הוא: אע"פ שבכללות ענינם הן של כהנים והן של לויים הוא, "להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו"⁶², "זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש"⁶³, הרי עיקר ההבדלה הוא אצל הכהנים, העוסקים בעבודת הקרבנות והקטורת בבית המקדש, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בכך שאסור לכהן להיטמא⁶⁴ ונאסרה עליו יציאה לחוץ לארץ וכו'⁶⁵ – איסורים שלא חלים על לוי.

ובעבודת ה' בכל אחד ואחד מישראל⁶⁶ – ענין הכהונה הוא הפרישות וההבדלה מעניני העולם; דביקות והתחברות לאלקות⁶⁷.

הלוי לעומתו יוצא לחוץ לארץ, ואפילו לבית הקברות, היינו שענינו (ב"כל מעשיך ודרכיך") הוא לעמול

ובפירוש רש"י, פשוטו של מקרא, הקשור לדרגת עשיה ממש (ועל-דרך זה פירושי הכתובים שבגמרא, אשר כמה וכמה מהם הם על-דרך הפשט, כמו שנתבאר בכמה מקומות⁵⁹) – ניכר ונרגש אשר, "לא המדרש עיקר אלא המעשה"⁶⁰, מעשה בפועל, ובתחום זה הדבר המשמעותי בכל מעשה אינו הצד השווה של כל המעשים הטובים (בלבד), אלא התוכן המסוים של העשיה המסוימת, והעילוי שנפעל מכח מעשה זה.

ועל כן הפרט הנוגע כאן הוא השכר של בתי כהונה ולוויה ומלכות, ובאופן הקשור גם לבתים כפשוטו בגשמיות, "את בית ה' ואת בית המלך", כי עיקר מעלתו ופעולת מעשיהן היה זה שהעמידו והחיו – "ותחיינה" – בתים בישראל, כנ"ל בארוכה.

יב. מפירוש רש"י הנ"ל יש להפיק הוראה נפלאה:

לכאורה, איך-הכי-נמי – הענין האמור, שמשה היה זה שניתנה תורה על-ידו, אינו שכר, "מידה כנגד מידה" בעבור יוכבד [ומרים]; אבל סוף-כל-סוף הרי זה השכר הגדול ביותר שאפשר לקבל.

ועל כך באה ההדגשה, שיש שכר גדול מזה ונחת גדולה מזו לאם בישראל – בתי כהונה ולוויה ומלכות!

השכר והנחת אינם כל-כך בזה שיש לה בן שהוא למדן גדול, בקי, חריף וכיוצא בזה, אלא – העמדת בתים בישראל, בתי כהונה לוויה ומלכות,

(59) וראה לקו"ש ח"כ ע' 72 בסופו.

(60) אבות פ"א מ"ז.

(61) שקרוים בנים (פרש"י ואתחנן ו, ז) ופשיטא – בני ביתו.

(62) רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.

(63) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ג. וראה הנסמן לעיל בשה"ג להערה 56.

(64) ר"פ אמור.

(65) רמב"ם הל' אבל פ"ג הי"ג. טוש"ע יו"ד

טו"ס שסט.

(66) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 193-4. ח"ט ע'

319, וש"נ.

(67) כמודגש בכה"ג (השלמות דמדרי כהונה), "ויהי ביתו בירושלים ואינו זז משם" (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז). ויתירה מזו מן המקדש לא יצא (אמור כא, יב. וראה רמב"ם שם. הל' ביאת מקדש פ"א ה"י).

המלוכה והממשלה של הקב"ה בכל העולם כולו, „בתי מלכות“.

וזהו הנחת האמתית שיש לאם יהודיה – כאשר היא מעמידה בתיים, דורות של ילדי ישראל המתנהגים בבחינת „כהונה לוייה ומלכות“,

ואזי יוצאים כל צבאות ה' מגלות זו האחרונה – כפי שהיה במצרים, ש„יצאו כל צבאות ה' (שהועמדו בכח המילדות העבריות) מארץ מצרים“⁶⁹, ובראשם – משה (בישורון מלך⁷⁰) אהרן (הכהן) ושבטם (שבט לוי), ו„יוצאים ביד רמה“⁷¹.

(משיחות ש"פ שמות וש"פ וארא תש"ל)

69 בא יב, מא.

70 ברכה לג, ה. וכפי רז"ל הובא ברמב"ן שם. וכ"ה בראב"ע שם.

71 בשלח יד, ח. – בריש גלי (ת"א) בגבורה גבוהה ומפורסמת (פרש"י).

ולפעול שינוי אפילו ביהודי הנמצא מחוץ לירושלים ומחוץ לארץ ישראל – יהודי שבבחינת „חוץ לארץ“ ועד לדרגת „בית הקברות“, היפך החיים רחמנא ליצלן – שגם אותו עושה הלוי לאדם חי, ועד שאף הלה „יהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים“⁶², כמו הכהנים והלויים עצמם.

אולם גם הלוי עודנו קשור אל הכהנים, „וילוו עליך וישרתוך“⁶⁸, ולעבודת המקדש, למקום קדוש. וממילא מובן שגם השפעתו אינה כל־כך בתוך העולם; המקום שאליו מגיעים הלויים בפעולתם הוא מקום שיש לו שייכות מסוימת למקדש ולקדושה.

אך תכלית הכוונה היא לפעול את

68 קרח יח, ב.

